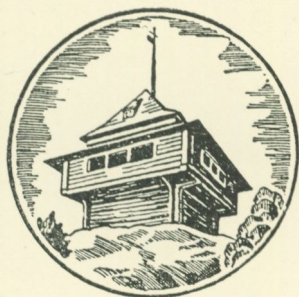

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1937**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1937

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

*Årsbokens omslagssidor med motiv från Älvrosgården
och Högloftet på Skansen äro utförda efter
fotografier av Olof Ekberg.*

Tryckt i gravyrtryck hos

Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag, Stockholm 1937

UTSTÄLLNINGEN HEM OCH ARBETE

av Sigurd Wallin

”Sveriges gamla odling följer förvandlingens lag, forskningen räddar dess minne.” Denna sats stod som ett motto för den utställning som Nordiska museet i januari 1936 höll i Liljevalchs konsthall för att åskådliggöra sin forskningsverksamhet rörande svensk kulturhistoria ut över hela landet. Det omfattande insamlingsarbete, som i årtionden bedrivits, blir i stort sett icke synligt i museet i dess ordinarie utställningssalar. Ty det här ifrågavarande arbetet, som går parallellt med tillvaratagandet av föremål till samlingarna, resulterar i anteckningar och bilder och blir inom museet till ett arkiv, som med åren växer till ansenliga dimensioner och i fråga om innehållet får en mycket omfattande mångsidighet. Den naturliga form i vilken detta kunskapsstoff når en större publik är den litterära, i det att bearbetningar i böcker och uppsatser ge sammanhang och överskådlighet åt alla notiserna rörande enskilda fall av en historisk företeelse.

Det var alltså ett på visst sätt motspänstigt material som det gällde att presentera, men på samma gång innebar det anknytningspunkter till snart sagt varje människa i vårt land. Igenkännandet är en mäktig hävstång för intresset, och man kunde därför tänka sig att den som väl börjat studera vårt bildmaterial skulle finna nöje i att gå vidare och fördjupa sina kunskaper om den åldriga kultur som omger oss men som dag för dag växlar gestalt och under våra ögon mister så många av sina ursprungliga drag. De metoder som användes för att göra arkivmaterialet utställningsmässigt tillgängligt och njutbart torde framgå av ett par exempel.

HJULMAKARE

NAVÄMNET
UPPBORRAS MED
NAVARE

EKERHÅLEN
STÄMMAS UR MED
LOCKBETTEL

EKRARNAS
TÄLJAS MED
BANDKNIV

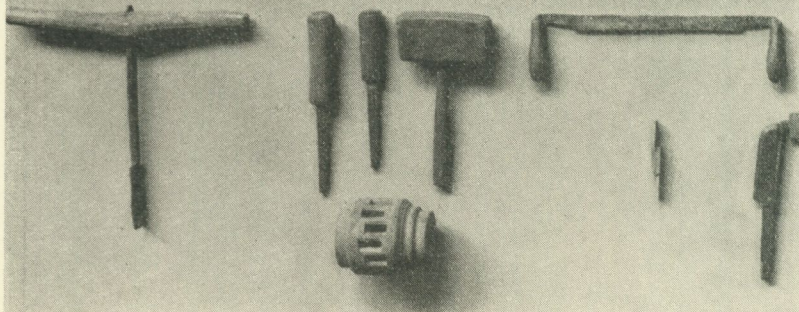

Bild 1. Hjulmakare. Början av en hantverksserie, som på utställningen omfattade tolv handgrepp med bild, underskrift och redskap: 1. Navämnet uppborras med navare. 2. Ekerhålen stämmas ur med lockbettel. 3. Ekrarna täljas med bandkniv. — Efter undersökning av M. Möller och G. Montell 1927.

Hantverket är ett stort kapitel i Nordiska museets undersökningsarbete. Hantverkare som ännu arbeta efter de gamla, ofta urgamla metoder som före industrien voro de enda kända, finnas alltså inom ett icke ringa antal yrken. Genom att följa en sådan man vid hans arbete från det råa verkstycket till den färdiga produkten, fotografera och uppteckna handgrepp efter handgrepp och beskriva både verkstycket, verktyget och arbetssättet får man en åskådlig och i bästa fall uttömmande kunskap om me-

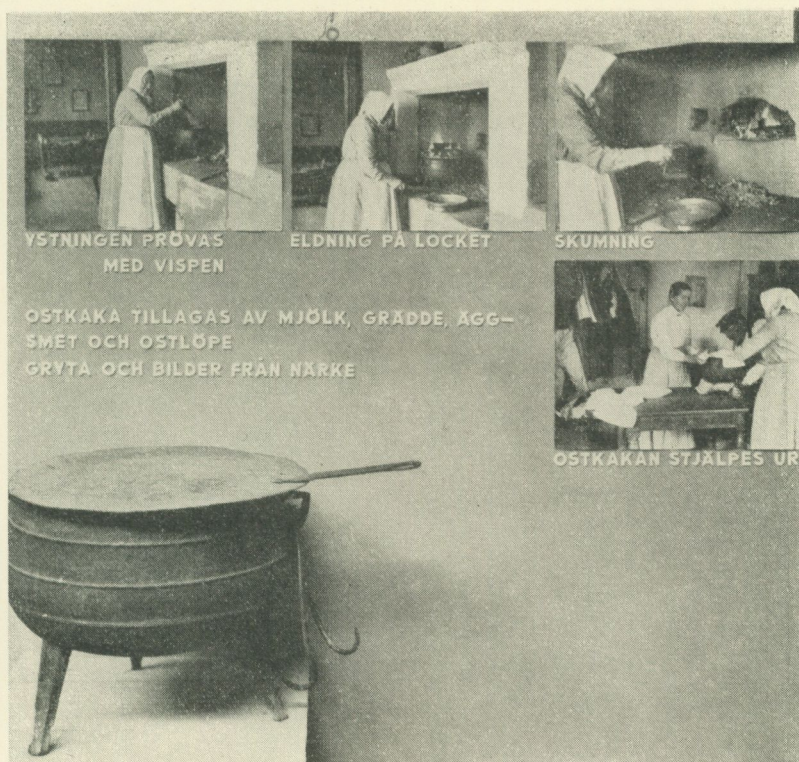

Bild 2. Beredning av ostkaka. Bilderna åskådliggöra olika moment i arbetsproceduren: 1. Ystningen prövas med vispen. 2. Eldning på locket. 3. Skumning. 4. Ostkakan stjälpes ur. — Bilderna och grytan från Stora Mellösa socken, Närke.

toden. Några exempel på dylika serier utställdes på sätt som bild 1 antyder genom ett urval bilder av huvudmoment, en ytterligt korthuggen textförklaring samt de brukade verktygen i original och verksticket i det tillstånd det är vid just det handgreppet. I något dussintal bilder kunde man följa arbetet, och originalföremålen fingo på denna bildutställning rollen av förtydligande komplement till bilderna. På samma sätt åskådliggjordes också arbetsprocedurer hörande till jordbruket och allmogens hus-

hållning, bild 2. Helt naturligt är filmningen av ett arbetsförlopp det effektivaste sättet att åskådliggöra detta, och museet har också flitigt använt den metoden. Här nedan skall dess roll i utställningen bli omnämnd.

De största partierna av utställningen gällde bebyggelsen, allmogens, herrgårdarnas och städernas, och illustrerade både byggnadssätt och bostadsinredning i alla dessa olika miljöer. Utställningssättet var en tillämpning av det ovan beskrivna på så vis, att de stora grupperna av interiörbilder ackompanjerades av vissa uppbyggda rumsinteriörer, som framtogs ur museets förråd, uppställdes och möblerades. På allmogesidan hade man valt att på detta sätt presentera bondgårdens båda huvudutrymmen, nämligen dagligstugan och gäststugan. Herrgårdsavdelningens interiörer voro en sal, ett förmak och en sängkammare, d. v. s. de tre element som under århundraden varit huvudbeståndsdelarna i den svenske herremannens bostad. Varje rumsinteriör åtföljdes av en grupp av bilder från motsvarande slags rum å herrgårdar, fotograferade under Nordiska museets resor. Den folkliga byggnadskulturen demonstrerades genom framställningar av de allmänna gårdstyperna och deras utbredningsområden samt ett ingående bildmaterial rörande timmerbyggnadskonsten. Herrgårdsarkitekturen var fördelad i kronologiska stilgrupper med en samling fotografiska exempel omgivande en stor plan av en särskilt vald typisk gård, bild 3. Grupprubriker med innehållsförklaringar voro uppsatta i omedelbart samband med bildgrupperna, och man hade bemödat sig att där ge väsentligheter i få ord.

Denna bildutställning om cirka 1,200 bilder jämte tillhörande föremålsgrupper och rumsinteriörer uppfyllde sålunda tolv salar i konsthallen. Om utställningens och därmed också undersökningsarbetenas gruppering lämnar utställningens vägledning besked (Liljevalchs konsthall, katalog nr 113). Där finner man en orienterande text till varje grupp och den lilla volymen om 78 sidor jämte bilder utgör därför även nu efter utställningens slut en i starkt sammandrag given orientering i de centrala områden av svensk kulturs historia som ingå under begreppen sam-

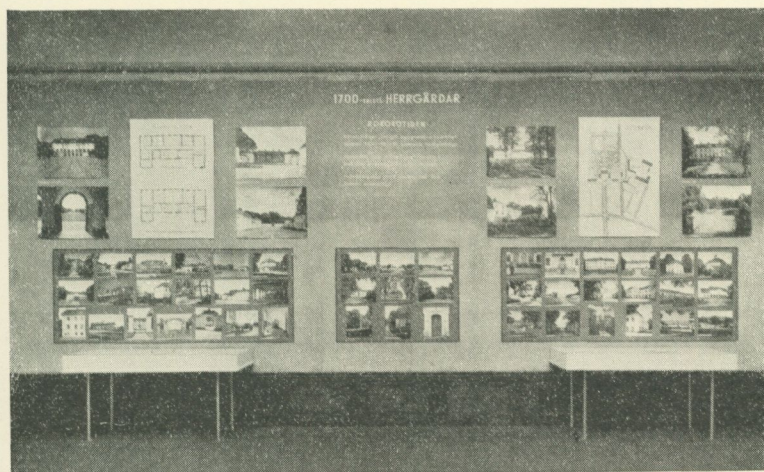

Bild 3. Gruppering av vägg i herrgårdsserien. Rubriktexten i mitten lyder:
"1700-talets herrgårdar. Rokokotiden.

Frihetstidens livliga byggnadsverksamhet skapar 1700-talets svenska herrgårdstyp. — Symmetri och enhetlighet härska. Bekväm beboelighet eftersträvas. — Tvåvåningshus med brutna tak äro tidens normaltyp."

funds- och bostadsskick samt hantverk och näringar, "hem och arbete".

Man räknade med att ämnen av denna art kunde kräva en extra introduktion för att utställningens art och dess tendens skulle stå klara för besökaren redan från början. Därför ägnades den stora skulpturhallen, som även tjänade som utställningens föreläsningssal, åt några programmässiga exempelframställningar, vilkas formgivning anförtratts åt konstnären Jerk Werkmäster. Grupperade kring det inledningsvis citerade mottot visade de på några av livets områden där tidsomständigheterna kraftigt ingripa förändrande och där forskningen därför har angelägna uppgifter. Trenne Sverigekartor erbjödo exempel på kulturföreteelsernas geografiska fördelning och huru denna kunskap vinnes genom den etnologiska forskningens metoder. Genom ett slags stamträd åskådliggjordes de olika grenar av landets kultur som äro föremål för den extensiva verksamhet från Nordiska museet,

vilken denna utställning ville bekantgöra. Trädets rikedom på grenar förklarar också att museets hela vetenskapliga stab varit engagerad för utställnings- lika väl som för undersökningsarbetet. Hur stora områden av gammal försvinnande svensk kultur som alltjämt vänta på att insamlas, d. v. s. kartans vita fläckar, kunde utställningen däremot icke visa annat än med några statistiska kartor. Skulle det ha illustrerats genom tomma väggytor i proportion, hade hela bildmaterialet fått stuvas ihop i några hörn av salarna, troligen ej till förmån för intrycket av utställningen.

Detta som ovan antydningssvis refererats utgjorde den ena sidan av utställningen Hem och arbete, dess fasta ram, som var på sin plats från och med öppnandet. Genom en annan verksamhet sökte man göra denna utställning också till ett bildningsinstitut av rörligare slag. Ty utom den publik som på förmiddagarna studerade bildmaterialet med hjälp av etikettering och katalog, samlade man en kvällspublik kring föreläsningar, filmer och ambulatoriska visningar. Filmerna, som förekommo under två av veckans kvällar, voro sådana som upptagits av museet för vetenskapligt ändamål, illustrerande hantverk och näringar. Genom föreläsningsserien, som fyllde tre kvällar i veckan, presenterade en rad av kända föreläsare ämnen som på ett intimt sätt anslöto sig till de kulturområden museets undersökningar omfatta. En krans av levande minnen av livet i herrgårdar, bondgårdar, prästgårdar och städer fogade sig här till utställningens skatt av inhöstat arkivmaterial. Programmet såg ut som följer:

Intendent Manne Hofrén: Bruksgårdar och jordagods i östra Småland och på Öland; intendent Gunnar Mascoll Silfverstolpe: Den svenska herrgården; friherrinan Wera von Essen: Att äga en herrgård; riksdagsman Jones Erik Andersson: Gammalt och nytt bondeliv i Dalarna; fil. d:r Gösta Montell: Hantverkare i öster och väster; biskop Tor Andræ: I en gammal prästgård (tryckt i Fataburen 1936); Stockholms stadsfullmäktiges ordförande Johan-Olov Johansson: Livet på de gamla järnbruken; antikvarie Erik Lundberg: Trädgårdskonst i Sverige; fil. d:r Sigfrid Hansson: Från skrå till fackförening (tryckt i föreliggande årgång av Fataburen); författaren Gustaf Näsström: Svenska småstäder.